Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)

της 6ης Φεβρουαρίου 2025*

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Κανονισμός (ΕΚ, Ευρατόμ) 2988/95 – Παρατυπίες – Άρθρο 3 – Προθεσμία παραγραφής – Διάρκεια και χρονικό σημείο έναρξης της προθεσμίας αυτής – Εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει πενταετή προθεσμία παραγραφής από τη διαπίστωση της παρατυπίας»

Στην υπόθεση C-42/24,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Συμβούλιο της Επικρατείας (Ελλάδα) με απόφαση της 29ης Δεκεμβρίου 2023, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 22 Ιανουαρίου 2024, στο πλαίσιο της δίκης

Εμπορική Σερρών ΑΕ – Εμπορίας και Διάθεσης Αγροτικών Προϊόντων

κατά

Υπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων,

Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Kumin, πρόεδρο τμήματος, I. Ziemele και S. Gervasoni (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– ο Υπουργός Ανάπτυξης και Επενδύσεων και ο Υπουργός Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, εκπροσωπούμενοι από τις Ε. Λευθεριώτου και Α.-Ε. Βασιλοπούλου,

– η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις Ε. Λευθεριώτου και Α.-Ε. Βασιλοπούλου,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ελληνική.

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον Τ. Αδαμόπουλο, τον Μ. Κωνσταντινίδη και τη C. Valero,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 3 του κανονισμού (ΕΚ, Ευρατόμ) 2988/95 του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1995, σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΕ 1995, L 312, σ. 1), και της αρχής της ασφάλειας δικαίου.

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, της εταιρίας Εμπορική Σερρών ΑΕ – Εμπορίας και Διάθεσης Αγροτικών Προϊόντων (στο εξής: εταιρία Εμπορική Σερρών) και, αφετέρου, του Υπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων (Ελλάδα) και του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (Ελλάδα), σχετικά με την ανάκτηση οικονομικής ενίσχυσης που εισέπραξε η εταιρία αυτή για την αγορά και εκκόκκιση μη εκκοκκισμένου βάμβακος.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Η τρίτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 2988/95 έχει ως εξής:

«[...] Έχει [...] μεγάλη σημασία η καταπολέμηση των πράξεων σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων [της Ευρωπαϊκής Ένωσης] σε όλους τους τομείς.»

4 Το άρθρο 1 του ως άνω κανονισμού ορίζει τα εξής:

«1. Για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων [της Ένωσης] θεσπίζονται γενικοί κανόνες σχετικά με ομοιογενείς ελέγχους, καθώς και με διοικητικά μέτρα και κυρώσεις για τις παρατυπίες βάσει του δικαίου [της Ένωσης].

2. Παρατυπία συνιστά κάθε παράβαση διάταξης του δικαίου [της Ένωσης] που προκύπτει από πράξη ή παράλειψη ενός οικονομικού φορέα, με πραγματικό ή ενδεχόμενο αποτέλεσμα να ζημιωθεί ο γενικός προϋπολογισμός [της Ένωσης] ή προϋπολογισμός διαχειριζόμενος από [την Ένωση], είτε με τη μείωση ή ματαίωση εσόδων που προέρχονται από ίδιους πόρους που εισπράττονται απευθείας για λογαριασμό [της Ένωσης], είτε με αδικαιολόγητη δαπάνη.»

5 Το άρθρο 3 του εν λόγω κανονισμού ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Η προθεσμία παραγραφής της δίωξης είναι τετραετής από τη διάπραξη της παρατυπίας που ορίζεται στο άρθρο 1 παράγραφος 1. Ωστόσο, οι τομεακοί κανόνες μπορούν να προβλέπουν μικρότερη προθεσμία, η οποία δεν μπορεί να είναι μικρότερη των τριών ετών.

Για τις διαρκείς ή επαναλαμβανόμενες παρατυπίες, η παραγραφή τρέχει από την ημέρα που έπαυσε η παρατυπία. Για τα πολυετή προγράμματα η προθεσμία παραγραφής συνεχίζεται σε κάθε περίπτωση ως την τελική ολοκλήρωση του προγράμματος.

Η παραγραφή της δίωξης διακόπτεται από κάθε πράξη που φέρεται εις γνώσιν του ενδιαφερόμενου, προέρχεται από την αρμόδια αρχή και αποσκοπεί στη διερεύνηση ή τη δίωξη της παρατυπίας. Η προθεσμία παραγραφής αρχίζει και πάλι να τρέχει μετά από κάθε διακοπή της.

Εντούτοις, η παραγραφή επέρχεται το αργότερο κατά τη λήξη χρονικού διαστήματος ίσου τουλάχιστον του διπλάσιου της προθεσμίας παραγραφής, εφόσον η αρμόδια αρχή δεν έχει επιβάλει κάποια κύρωση, εκτός από τις περιπτώσεις που η διοικητική διαδικασία ανεστάλη σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 1.

2. Η προθεσμία εκτέλεσης της απόφασης που καθορίζει τη διοικητική ποινή είναι τριετής. Ως έναρξη της προθεσμίας αυτής υπολογίζεται η ημέρα κατά την οποία η απόφαση κατέστη οριστική.

Οι περιπτώσεις διακοπής και αναστολής ρυθμίζονται από τις σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου.

3. Τα κράτη μέλη διατηρούν την ευχέρεια εφαρμογής προθεσμίας μεγαλύτερης από την προβλεπόμενη στις παραγράφους 1 και 2 αντιστοίχως.»

Το ελληνικό δίκαιο

6 Το άρθρο 102 του νόμου 2362/1995, περί Δημοσίου Λογιστικού, ελέγχου των δαπανών του Κράτους και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α' 247/27.11.1995), το οποίο φέρει τον τίτλο «Αναζήτηση αχρεωστήτως καταβληθέντων», ορίζει τα εξής:

«Χρηματοδοτήσεις, ενισχύσεις ή επιδοτήσεις σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα και φορείς που καταβάλλονται στα πλαίσια [ενωσιακών] πολιτικών από εθνικούς πόρους ή πόρους της [...] Ένωσης αναζητούνται από το Δημόσιο, εφόσον διαπιστωθεί από τα κατά περίπτωση αρμόδια όργανα ότι έχουν καταβληθεί αχρεωστήτως ή παρανόμως.

Στις διατάξεις αυτές εμπίπτουν και τα ποσά που έχουν καταβληθεί μέχρι την έναρξη της ισχύος του παρόντος νόμου.

Τα ποσά που αναζητούνται για την αιτία αυτή βεβαιώνονται ως έσοδα του Κρατικού Προϋπολογισμού και εισπράττονται, σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Εισπράξεως Δημοσίων Εσόδων, όπως αυτός ισχύει κάθε φορά.

Οι εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις που αφορούν τη λήψη διοικητικών, αναγκαστικών και δικαστικών μέτρων για την είσπραξη εσόδων του Δημοσίου, εφαρμόζονται και στην προκείμενη περίπτωση.»

7 Το άρθρο 103 του νόμου αυτού, το οποίο επιγράφεται «Παραγραφή απαιτήσεων του Δημοσίου», προβλέπει τα ακόλουθα:

«Η αναζήτηση των χρηματικών ποσών του προηγούμενου άρθρου υπόκειται σε παραγραφή εντός πενταετίας από την ημερομηνία διαπίστωσης της αχρεώστητης ή παράνομης είσπραξης, εκτός αν διαφορετικά ορίζεται από τις διατάξεις του [δικαίου της Ένωσης].

Τα καταλογισθέντα ποσά υπόκεινται σε εικοσαετή παραγραφή, εφόσον δεν ορίζεται διαφορετικά από τις διατάξεις του [δικαίου της Ένωσης].

Οι διατάξεις περί αναστολής, διακοπής και συνεπειών της παραγραφής του παρόντος νόμου, που ισχύουν για τις απαιτήσεις του Δημοσίου, εφαρμόζονται ανάλογα και για τις απαιτήσεις του άρθρου αυτού, εκτός εάν ορίζεται διαφορετικά από τις διατάξεις του [δικαίου της Ένωσης].»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

8 Κατά τη διάρκεια του έτους 2001, η εταιρία Εμπορική Σερρών έλαβε οικονομικές ενισχύσεις από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) για την αγορά και εκκόκκιση σύσπορου βάμβακος για την περίοδο 2000-2001. Έπαυσε τη δραστηριότητά της και τέθηκε σε εκκαθάριση τον Ιούνιο του 2001.

9 Στις 4 και 5 Ιουλίου 2006, καθώς και από την 31η Οκτωβρίου έως τις 2 Νοεμβρίου 2006, διενεργήθηκε έλεγχος στην έδρα της εταιρίας Εμπορική Σερρών. Από τον έλεγχο αυτόν προέκυψε ότι η εν λόγω εταιρία δεν είχε καταχωρίσει κανένα στοιχείο πωλήσεων για 3 618 δέματα εκκοκκισμένου βάμβακος, που αντιστοιχούσαν σε περισσότερα από 750 000 χιλιόγραμμα εκκοκκισμένου βάμβακος.

10 Στις 14 Ιουλίου 2009 ο Υπουργός Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων εξέδωσε απόφαση περί ανάκτησης της ενίσχυσης που είχε καταβληθεί στην εταιρία Εμπορική Σερρών για ποσό ύψους 322 568,90 ευρώ, πλέον τόκων, το οποίο αντιστοιχούσε στα προαναφερθέντα 3 618 δέματα εκκοκκισμένου βάμβακος.

11 Το Τριμελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών (Ελλάδα), το οποίο επιλήφθηκε της προσφυγής που άσκησε η εν λόγω εταιρία, ακύρωσε την ως άνω απόφαση με την αιτιολογία ότι δεν είχε τηρηθεί η τετραετής προθεσμία παραγραφής του άρθρου 3, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95. Ειδικότερα, το δικαστήριο αυτό έκρινε ότι το άρθρο 103 του νόμου 2362/1995, καθόσον όριζε ως χρονικό σημείο έναρξης της προθεσμίας παραγραφής την ημερομηνία κατά την οποία διαπιστώθηκε η παρατυπία και όχι, όπως προβλέπει το άρθρο 3 του κανονισμού 2988/95, την ημερομηνία διάπραξης της παρατυπίας, αντέβαινε στο εν λόγω άρθρο. Ως εκ τούτου, απέκλεισε την εφαρμογή του άρθρου 103 του νόμου 2362/1995.

12 Το Τριμελές Διοικητικό Εφετείο Αθηνών (Ελλάδα), το οποίο επιλήφθηκε της έφεσης που άσκησε το Ελληνικό Δημόσιο, εξαφάνισε την πρωτόδικη απόφαση. Συγκεκριμένα, το δικαστήριο αυτό εκτίμησε ότι το άρθρο 3, παράγραφος 3, του κανονισμού 2988/95 επέτρεπε τη θέσπιση διάταξης όπως το άρθρο 103 του νόμου 2362/1995. Έκρινε ότι, κατ' εφαρμογήν του τελευταίου αυτού άρθρου, η προθεσμία παραγραφής είχε αρχίσει να τρέχει στις 29 Νοεμβρίου 2006, ημερομηνία κατά την οποία ο ελεγκτής του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων συνέταξε την έκθεσή του. Εξ αυτού συνήγαγε ότι κατά την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης περί ανάκτησης της ενίσχυσης, ήτοι στις 14 Ιουλίου 2009, δεν είχε παρέλθει η ισχύουσα δυνάμει του εθνικού δικαίου πενταετής προθεσμία παραγραφής. Κατά τα λοιπά, έκρινε ότι η οικονομική ενίσχυση είχε καταβληθεί αχρεωστήτως.

13 Η εταιρία Εμπορική Σερρών άσκησε ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας (Ελλάδα), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, αναίρεση κατά της απόφασης του διοικητικού εφετείου, υποστηρίζοντας ότι το Ελεγκτικό Συνέδριο (Ελλάδα), σε υπόθεση όπου αμφισβητήθηκε η νομιμότητα πράξης δημοσιονομικής διόρθωσης, είχε προκρίνει λύση αντίθετη προς εκείνη που δέχτηκε το διοικητικό εφετείο με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση.

14 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, εν συνεχεία, η Ολομέλεια του Ελεγκτικού Συνεδρίου απεφάνθη ότι το άρθρο 103 του νόμου 2362/1995 ήταν σύμφωνο προς το άρθρο 3 του κανονισμού 2988/95, καθώς και προς τις αρχές της αναλογικότητας και της ασφάλειας δικαίου, καθόσον το συνολικό χρονικό διάστημα που παρήλθε από την ημερομηνία διάπραξης της παρατυπίας έως την ολοκλήρωση της σχετικής διοικητικής διαδικασίας ανάκτησης είναι εύλογο και δεν υπερβαίνει την απόλυτη προθεσμία παραγραφής του άρθρου 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του κανονισμού.

15 Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι η επίμαχη στο πλαίσιο της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί παρατυπία έλαβε χώρα το αργότερο στις 20 ή τις 30 Ιουνίου 2001 και, επομένως, κατά τον χρόνο διενέργειας του πρώτου ελέγχου τον Ιούλιο του 2006, η τετραετής προθεσμία παραγραφής του άρθρου 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 2988/95, εάν τύγχανε εφαρμογής, είχε ήδη συμπληρωθεί.

16 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Συμβούλιο της Επικρατείας αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Είναι σύμφωνη με τις διατάξεις του άρθρου 3 του κανονισμού 2988/95 και με τη γενική αρχή της ασφάλειας δικαίου εθνική διάταξη, όπως αυτή του άρθρου 103 του ν. 2362/1995, η οποία όχι μόνον θεσπίζει πενταετή προθεσμία παραγραφής για την αναζήτηση αχρεωστήτως καταβληθειισών σε οικονομικούς φορείς παροχών κατόπιν πράξεως ή παραλείψεώς τους με πραγματικό ή ενδεχόμενο αποτέλεσμα να ζημιωθεί ο γενικός προϋπολογισμός [της Ένωσης] ή προϋπολογισμοί διαχειριζόμενοι από [την Ένωση], αλλά επιπλέον ορίζει ως χρονικό σημείο έναρξης της προθεσμίας αυτής τη διαπίστωση της αχρεώστητης ή παράνομης είσπραξης της ενίσχυσης αντί της διάπραξης της παρατυπίας;

2) Σε περίπτωση που εθνική ρύθμιση θεσπίζει κατ' εφαρμογή του άρθρου 3 παρ. 3 του κανονισμού 2988/95 προθεσμία παραγραφής μεγαλύτερη της προβλεπομένης από την παρ. 1 του πιο πάνω άρθρου 3 τετραετούς παραγραφής, έχουν οι διατάξεις του τελευταίου εδαφίου της εν λόγω παρ. 1 την έννοια ότι θεσπίζεται απώτατη οκταετής προθεσμία παραγραφής της αξίωσης επιστροφής των αχρεωστήτως ή παρανόμως καταβληθειισών ενισχύσεων από τη διάπραξη της παρατυπίας ή ότι θεσπίζεται απώτατη προθεσμία παραγραφής διπλάσια της μεγαλύτερης προθεσμίας, η οποία τίθεται από την εθνική ρύθμιση;

3) Σε περίπτωση που στο πρώτο ερώτημα δοθεί καταφατική απάντηση και στο δεύτερο ερώτημα δοθεί η απάντηση ότι οι διατάξεις του τελευταίου εδαφίου της παρ. 1 του άρθρου 3 του κανονισμού 2988/95 έχουν την έννοια ότι θεσπίζεται απώτατη προθεσμία παραγραφής διπλάσια της μεγαλύτερης προθεσμίας, η οποία τίθεται από την εθνική ρύθμιση, ερωτάται περαιτέρω, εφόσον εθνική ρύθμιση θεσπίζει μεγαλύτερη προθεσμία παραγραφής από την προβλεπομένη από την παρ. 1 του άρθρου 3 του κανονισμού 2988/95 και παράλληλα ορίζει ως χρονικό σημείο έναρξης υπολογισμού αυτής τη διαπίστωση της παρατυπίας, ο απώτατος χρόνος της παραγραφής αρχίζει να τρέχει από τη διάπραξη ή από τη διαπίστωση της παρατυπίας;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

17 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 3, του κανονισμού 2988/95, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της αρχής της ασφάλειας δικαίου, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία καθορίζει πενταετή προθεσμία παραγραφής που αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία κατά την οποία οι εθνικές αρχές διαπίστωσαν παρατυπία βάσει των διατάξεων του ως άνω κανονισμού.

18 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι, όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, η προθεσμία παραγραφής του άρθρου 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 2988/95 εφαρμόζεται τόσο για τις παρατυπίες που οδηγούν στην επιβολή διοικητικής κυρώσεως, υπό την έννοια του άρθρου 5 του κανονισμού αυτού, όσο και για τις παρατυπίες, όπως οι επίμαχες στην κύρια δίκη, για τις οποίες έχει επιβληθεί διοικητικό μέτρο με σκοπό την αφαίρεση του αδικαιολογήτως αποκτηθέντος οφέλους, κατά το άρθρο 4 του εν λόγω κανονισμού (απόφαση της 2ας Μαρτίου 2017, Glencore Céréales, C-584/15, EU:C:2017:160, σκέψη 26 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

19 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, προκειμένου να καθοριστεί το περιεχόμενο των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, εν προκειμένω του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 3, του κανονισμού 2988/95, ερμηνευόμενου υπό το πρίσμα της αρχής της ασφάλειας δικαίου, πρέπει να λαμβάνονται συγχρόνως υπόψη το γράμμα τους, το πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται και οι σκοποί τους (απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2015, Firma Ernst Kollmer Fleischimport und -export, C-59/14, EU:C:2015:660, σκέψη 22 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

20 Όσον αφορά τους όρους που χρησιμοποιούνται στο άρθρο 3 του κανονισμού 2988/95, επισημαίνεται ότι το άρθρο αυτό προβλέπει, στην παράγραφο 1, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, τετραετή προθεσμία παραγραφής της δίωξης από τη διάπραξη της παρατυπίας ή, σε περίπτωση διαρκούς ή επαναλαμβανόμενης παρατυπίας, από την ημέρα που έπαυσε η επίμαχη παρατυπία, ενώ παράλληλα διευκρινίζει ότι οι τομεακοί κανόνες μπορούν να προβλέπουν μικρότερη προθεσμία παραγραφής, η οποία δεν μπορεί να είναι μικρότερη των τριών ετών.

21 Εξάλλου, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 1, παράγραφος 2, του κανονισμού 2988/95 ορίζει την «παρατυπία» ως κάθε παράβαση διάταξης του δικαίου της Ένωσης που προκύπτει από πράξη ή παράλειψη ενός οικονομικού φορέα, με πραγματικό ή ενδεχόμενο αποτέλεσμα να ζημιωθεί ο γενικός προϋπολογισμός της Ένωσης ή προϋπολογισμός τον οποίο διαχειρίζεται η Ένωση.

22 Το δε άρθρο 3, παράγραφος 3, του κανονισμού 2988/95 ορίζει ότι «[τ]α κράτη μέλη διατηρούν την ευχέρεια εφαρμογής προθεσμίας μεγαλύτερης από την προβλεπόμενη στις παραγράφους 1 και 2 αντιστοίχως» του ίδιου άρθρου 3. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι μια τέτοια προθεσμία μπορεί να προκύπτει από την εφαρμογή εθνικών διατάξεων που ήδη ίσχυαν πριν από τον κανονισμό ή νέων εθνικών διατάξεων, μεταγενέστερων του κανονισμού (πρβλ. απόφαση της 2ας Μαρτίου 2017, Glencore Céréales, C-584/15, EU:C:2017:160, σκέψη 65 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

23 Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 3, τα κράτη μέλη διαθέτουν ευρεία εξουσία εκτιμήσεως ως προς τον καθορισμό μεγαλύτερων προθεσμιών παραγραφής τις οποίες προτίθενται ενδεχομένως να εφαρμόσουν, υπό την επιφύλαξη της τήρησης των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης, στις

οποίες συγκαταλέγεται η αρχή της αναλογικότητας (πρβλ. απόφαση της 2ας Μαρτίου 2017, Glencore Céréales, C-584/15, EU:C:2017:160, σκέψεις 64 και 72 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

24 Η τήρηση της αρχής αυτής συνεπάγεται, συγκεκριμένα, ότι η εφαρμογή μεγαλύτερης εθνικής προθεσμίας παραγραφής, βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 3, του κανονισμού 2988/95, δεν πρέπει να βαίνει προδήλως πέραν του αναγκαίου μέτρου για την επίτευξη του σκοπού της προστασίας των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης (πρβλ. απόφαση της 2ας Μαρτίου 2017, Glencore Céréales, C-584/15, EU:C:2017:160, σκέψη 74 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

25 Ειδικότερα, το Δικαστήριο έχει δεχθεί, με σκεπτικό που μπορεί να εφαρμοστεί και στην υπό κρίση υπόθεση, ότι πενταετής προθεσμία παραγραφής, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, προδήλως δεν βαίνει πέραν του αναγκαίου μέτρου προκειμένου να παρασχεθεί στις αρμόδιες αρχές η δυνατότητα να προβούν σε δίωξη των παρατυπιών που θίγουν τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης, δεδομένου ότι η προθεσμία αυτή είναι κατά ένα μόλις έτος μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη στο άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 2988/95, και εξ αυτού συνήγαγε ότι η εν λόγω προθεσμία είναι σύμφωνη προς την αρχή της αναλογικότητας (πρβλ. απόφαση της 2ας Μαρτίου 2017, Glencore Céréales, C-584/15, EU:C:2017:160, σκέψη 74).

26 Αντιθέτως, το Δικαστήριο δεν έχει αποφανθεί μέχρι σήμερα επί του ζητήματος αν το άρθρο 3, παράγραφος 3, του κανονισμού 2988/95 επιτρέπει στα κράτη μέλη να παρεκκλίνουν από το χρονικό σημείο έναρξης της προθεσμίας παραγραφής που ορίζεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού αυτού, προβλέποντας ότι η εν λόγω προθεσμία αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία κατά την οποία οι εθνικές αρχές διαπιστώνουν την ύπαρξη παράβασης των διατάξεών του.

27 Συναφώς, από το ίδιο το γράμμα του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 3, του κανονισμού 2988/95, το οποίο υπομνήσθηκε στις σκέψεις 20 και 22 της παρούσας απόφασης, προκύπτει ότι ο νομοθέτης της Ένωσης, θεσπίζοντας τη διάταξη αυτή, θέλησε απλώς να παράσχει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να παρατείνουν τη διάρκεια της προθεσμίας παραγραφής σε σχέση με την προθεσμία που προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, του ίδιου κανονισμού, αποκλειόμενης οποιασδήποτε μεταβολής του χρονικού σημείου έναρξης της εν λόγω προθεσμίας.

28 Η ερμηνεία αυτή, η οποία στηρίζεται στο γράμμα των επίμαχων διατάξεων, συνάδει με το πλαίσιο στο οποίο αυτές εντάσσονται καθώς και με τους σκοπούς που επιδιώκουν.

29 Ως προς το ζήτημα αυτό, υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 1 του κανονισμού 2988/95 και όπως προκύπτει από την τρίτη αιτιολογική του σκέψη, αυτός θεσπίζει «γενικ[ούς] κανόνες σχετικά με ομοιογενείς ελέγχους, καθώς και με διοικητικά μέτρα και κυρώσεις για τις παρατυπίες βάσει του [δικαίου της Ένωσης]» με σκοπό την «καταπολέμηση των πράξεων σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων [της Ένωσης] σε όλους τους τομείς» (απόφαση της 2ας Μαρτίου 2017, Glencore Céréales, C-584/15, EU:C:2017:160, σκέψη 23 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

30 Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι εθνικές αρχές υπέχουν γενική υποχρέωση επιμέλειας κατά τον έλεγχο της νομιμότητας των πληρωμών που πραγματοποιούν και οι οποίες βαρύνουν τον προϋπολογισμό της Ένωσης, υποχρέωση η οποία συνεπάγεται ότι λαμβάνουν αμελλητί μέτρα προς άρση των ενδεχόμενων παρατυπιών (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 11ης Ιουνίου 2015, Pfeifer & Langen, C-52/14, EU:C:2015:381, σκέψη 67).

31 Πλην όμως, αν γινόταν δεκτό ότι η προθεσμία παραγραφής που προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95 εκκινεί από τότε που οι εθνικές αρχές διαπίστωσαν τις παρατυπίες, θα μπορούσε να ενθαρρυνθεί, σε κάποιον βαθμό, η απραξία των εθνικών αρχών ως προς τη δίωξη των παρατυπιών αυτών και παράλληλα να αφεθούν οι επιχειρηματίες έκθετοι, αφενός, σε μακρά περίοδο ανασφάλειας δικαίου και, αφετέρου, στον κίνδυνο να μην είναι πλέον σε θέση να αποδείξουν τον νομότυπο χαρακτήρα των επίδικων πράξεων (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 11ης Ιουνίου 2015, Pfeifer & Langen, C-52/14, EU:C:2015:381, σκέψη 68 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

32 Ειδικότερα, υπενθυμίζεται ότι η αρχή της ασφάλειας δικαίου αντιτίθεται, κατ' αρχήν, στη δυνατότητα των δημόσιων αρχών να ασκούν χωρίς κανέναν χρονικό περιορισμό τις εξουσίες τους προς άρση μιας παράνομης κατάστασης [πρβλ. απόφαση της 27ης Ιανουαρίου 2022, Επιτροπή κατά Ισπανίας (Υποχρέωση δηλώσεως πληροφοριών στον φορολογικό τομέα), C-788/19, EU:C:2022:55, σκέψη 39 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία]. Ο καθορισμός όμως της ημερομηνίας κατά την οποία οι εθνικές αρχές διαπιστώνουν παρατυπία ως χρονικού σημείου έναρξης της προθεσμίας παραγραφής θα αντέβαινε στον σκοπό που επιδιώκεται με τη θέσπιση μηχανισμού παραγραφής των παραβάσεων του κανονισμού 2988/95. Πράγματι, μια τέτοια επιλογή θα παρείχε στις εθνικές αρχές τη δυνατότητα να ενεργούν χωρίς κανέναν χρονικό περιορισμό όσον αφορά την ημερομηνία διάπραξης της παρανομίας ή παύσης της παρανομίας, τούτο δε ενέχει στην πράξη τον κίνδυνο καταστρατήγησης της παραγραφής.

33 Εξάλλου, δεδομένου ότι το δίκαιο της Ένωσης, και ειδικότερα το άρθρο 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95, οριοθετεί χρονικά τις ενέργειες των εθνικών αρχών θεσπίζοντας απόλυτη προθεσμία παραγραφής, ίση με το διπλάσιο της προθεσμίας παραγραφής που ορίζεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού, δεν επιτρέπεται στα κράτη μέλη να παραβλέψουν την τήρηση της τελευταίας αυτής προθεσμίας, δεχόμενα ως χρονικό σημείο έναρξης της προθεσμίας παραγραφής ένα χρονικό σημείο που θα την καθιστούσε κενή περιεχομένου.

34 Επομένως, το άρθρο 3, παράγραφος 3, του κανονισμού 2988/95, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της αρχής της ασφάλειας δικαίου, δεν επιτρέπει στα κράτη μέλη να παρεκκλίνουν από το χρονικό σημείο έναρξης της προθεσμίας παραγραφής που προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού, το δε χρονικό αυτό σημείο ορίζεται απαρέγκλιτα, δυνάμει των τελευταίων διατάξεων, ως η ημερομηνία διάπραξης της παρατυπίας ή, σε περίπτωση επαναλαμβανόμενης ή διαρκούς παρατυπίας, ως η ημερομηνία κατά την οποία έπαυσε η παρατυπία. Κατά συνέπεια, η ημερομηνία κατά την οποία οι εθνικές αρχές λαμβάνουν γνώση μιας παρατυπίας ή διαπιστώνουν μια παρατυπία δεν ασκεί επιρροή στον χρόνο κίνησης της εν λόγω προθεσμίας παραγραφής (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 11ης Ιουνίου 2015, Pfeifer & Langen, C-52/14, EU:C:2015:381, σκέψη 67).

35 Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται, λαμβανομένης υπόψη της διατύπωσης των επίμαχων στην κύρια δίκη εθνικών διατάξεων, να κρίνει αν η τήρηση της απαίτησης που μνημονεύεται στην προηγούμενη σκέψη μπορεί να διασφαλιστεί στο πλαίσιο σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας του εσωτερικού δικαίου ή, σε περίπτωση που δεν υφίσταται τέτοια δυνατότητα, αν συνεπάγεται τη μη εφαρμογή του συνόλου ή μέρους των ως άνω διατάξεων.

36 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι η απαίτηση περί σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας εμπεριέχει και την υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων, περιλαμβανομένων των αποφαινόμενων σε τελευταίο βαθμό, να μεταβάλλουν, κατά περίπτωση, μια πάγια νομολογία, αν αυτή στηρίζεται σε ερμηνεία του εθνικού δικαίου ασύμβατη προς το δίκαιο της Ένωσης. Δεν θα

ήταν, επομένως, ορθή η κρίση εθνικού δικαστηρίου ότι αδυνατεί να ερμηνεύσει εθνική διάταξη συμφώνως προς το δίκαιο της Ένωσης για τον λόγο και μόνον ότι η διάταξη αυτή έχει ερμηνευθεί από άλλα δικαστήρια κατά τρόπο μη συνάδοντα προς το δίκαιο της Ένωσης ή εφαρμόζεται κατά τέτοιον τρόπο από τις αρμόδιες εθνικές αρχές (απόφαση της 7ης Απριλίου 2022, Avio Lucos, C-116/20, EU:C:2022:273, σκέψη 97 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

37 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 3, του κανονισμού 2988/95, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της αρχής της ασφάλειας δικαίου, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία καθορίζει προθεσμία παραγραφής μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη στο ίδιο άρθρο 3, παράγραφος 1, υπό την επιφύλαξη της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας. Αντιθέτως, οι διατάξεις αυτές αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει ότι η εν λόγω προθεσμία παραγραφής αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία κατά την οποία οι εθνικές αρχές διαπίστωσαν παρατυπία υπό το πρίσμα των διατάξεων του ως άνω κανονισμού.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

38 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95 έχει την έννοια ότι, όταν κράτος μέλος έχει χρησιμοποιήσει τη δυνατότητα που του παρέχει το άρθρο 3, παράγραφος 3, του κανονισμού να ορίσει προθεσμία παραγραφής μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη στο άρθρο 3, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, η απόλυτη προθεσμία παραγραφής του άρθρου 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, πρέπει να υπολογίζεται βάσει της μεγαλύτερης ως άνω προθεσμίας ή βάσει της προβλεπόμενης στο άρθρο 3, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο.

39 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95 θέτει ένα απόλυτο όριο για την παραγραφή των διώξεων των παρατυπιών, η οποία επέρχεται το αργότερο την ημέρα κατά την οποία λήγει προθεσμία ίση με το διπλάσιο της προθεσμίας του άρθρου 3, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, εφόσον η αρμόδια αρχή δεν έχει επιβάλει κάποια κύρωση, εκτός από τις περιπτώσεις στις οποίες η διαδικασία ανεστάλη σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού (απόφαση της 11ης Ιουνίου 2015, Pfeifer & Langen, C-52/14, EU:C:2015:381, σκέψη 63).

40 Αυτή η απόλυτη προθεσμία παραγραφής ενισχύει την ασφάλεια δικαίου των επιχειρήσεων, εμποδίζοντας την επ' αόριστον παράταση, μέσω επαναλαμβανόμενων πράξεων που τη διακόπτουν, της παραγραφής διώξεων που αφορούν μια παρατυπία (πρβλ. απόφαση της 11ης Ιουνίου 2015, Pfeifer & Langen, C-52/14, EU:C:2015:381, σκέψη 64).

41 Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, σε περίπτωση εφαρμογής μεγαλύτερης εθνικής προθεσμίας παραγραφής δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 3, του κανονισμού 2988/95, η απόλυτη προθεσμία παραγραφής που προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του κανονισμού συμπληρώνεται, εν πάση περιπτώσει, κατά τη λήξη χρονικού διαστήματος ίσου τουλάχιστον με το διπλάσιο της μεγαλύτερης αυτής προθεσμίας παραγραφής (πρβλ. απόφαση της 2ας Μαρτίου 2017, Glencore Céréales, C-584/15, EU:C:2017:160, σκέψη 71).

42 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95 έχει την έννοια ότι, όταν κράτος μέλος έχει χρησιμοποιήσει τη δυνατότητα που του παρέχει το άρθρο 3, παράγραφος 3, του κανονισμού να ορίσει προθεσμία παραγραφής μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη στο άρθρο 3,

παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, τετραετή προθεσμία παραγραφής, η απόλυτη προθεσμία παραγραφής του άρθρου 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του κανονισμού πρέπει να υπολογίζεται βάσει της μεγαλύτερης ως άνω προθεσμίας.

Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

43 Κατόπιν των απαντήσεων που δόθηκαν στο πρώτο και στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

44 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (έκτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 3, του κανονισμού (ΕΚ, Ευρατόμ) 2988/95 του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1995, σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της αρχής της ασφάλειας δικαίου, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία καθορίζει προθεσμία παραγραφής μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη στο ίδιο άρθρο 3, παράγραφος 1, υπό την επιφύλαξη της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας. Αντιθέτως, οι διατάξεις αυτές αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει ότι η εν λόγω προθεσμία παραγραφής αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία κατά την οποία οι εθνικές αρχές διαπίστωσαν παρατυπία υπό το πρίσμα των διατάξεων του ως άνω κανονισμού.**

2) **Το άρθρο 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95 έχει την έννοια ότι, όταν κράτος μέλος έχει χρησιμοποιήσει τη δυνατότητα που του παρέχει το άρθρο 3, παράγραφος 3, του κανονισμού να ορίσει προθεσμία παραγραφής μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη στο άρθρο 3, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, τετραετή προθεσμία παραγραφής, η απόλυτη προθεσμία παραγραφής του άρθρου 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του κανονισμού πρέπει να υπολογίζεται βάσει της μεγαλύτερης ως άνω προθεσμίας.**

Kumin Ziemele Gervasoni

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 6 Φεβρουαρίου 2025.

Ο Γραμματέας
A. Calot Escobar

Ο πρόεδρος του τμήματος
A. Kumin